

зафіксаваць нараджэнне і рэалізацыю (з усёй непаслядоўнасцю, супярэчлівасцю, забяганнямі наперад і вяртаннямі назад) уласных задум.

Твор «Афрыканец» Ж.-М. Г. Леклезіё з'яўляецца адмысловым падвядзеннем вынікаў шматгадовых разважанняў раманіста пра жыццё, пра сямейныя стасункі, пра праблемы выхавання, пра варожае стаўленне заходняй цывілізацыі да былых каланіяльных народаў. Аўтар свядома абірае падобны прынцып выкладу, прапануючы чытачу хутчэй апісанне сваіх разважанняў, чым свайго жыцця. Традыцыйныя для аўтабіяграфіі храналагічная паслядоўнасць і лінейнасць сутыкаюцца з постмадэрнісцкай рэлятывісцкай выявай свету і нелінейнымі ўласцівасцямі прасторы і часу.

Літаратура

1. Федарэнка, А. Мяжа: раман-эсэ, апавяданні / А. Федарэнка. — Мінск: Літаратура і мастацтва, 2011. — 264 с.
2. Le Clézio, J.-M. G. Africain. / J.-M. G. Le Clézio. — Paris: Mercure de France, 2004. — 105 p.
3. Lejeune, Ph. L'Autobiographie en France / Ph. Lejeune. — Paris: Colin, 1971. — 246 p.
4. L'Interview avec J.-M. G. Le Clézio [Resource électronique] / Le Point, 1996, № 34. — Mode d'accès: <http://www.generation.by/news3562.html> — Date d'accès: 14.09.2013.

Андрэй Акушэвіч (Мінск)

ПЕРАКЛАДЫ ТВОРАЎ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ НА ПОЛЬСКУЮ МОВУ

Польскі даследчык Ф. Сяліцкі ў сваім аглядным артыкуле пра польскую Скарыніяну, які быў апублікаваны ў 1990 г., адзначаў, што *«польская навука не можа ганарыцца якімі-небудзь асаблівымі дасягненнямі ў даследаваннях, прысвечаных Францыску Скарыну і яго дзейнасці, што яна абмежавалася, па сутнасці, засваеннем і каментаваннем замежных работ»* [8, 34–35]. Разам з тым, у апошнія дзесяцігоддзі цікавасць да беларускага першадрукара з боку польскіх вучоных не знікла. Да вывучэння жыцця і дзейнасці Францыска Скарыны звярталіся М. Блоньска, А. Наумаў, З. Ярашэвіч-Пераслаўцаў і інш. Некаторыя творы беларускага асветніка ці іх урыўкі былі апублікаваны ў Польшчы ў складзе хрэстаматый, як у арыгінале, так і ў перакладзе ці перастварэнні на сучасную беларускую мову [13; 15]. А ў 2007 г. у Гнезне ўбачыла свет навуковае выданне «Franciszek Skoryna z Połocka: życie i pisma» пад рэдакцыяй А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчакавай, якое змяшчае, у тым ліку, пераклады твораў першадрукара на сучасную польскую мову [14].

На сучасную беларускую мову асобныя творы беларускага асветніка ці іх урыўкі перакладалі І. Будзько і Л. Ляўшун [6, с. 167–177], У. Кароткі і Ж. Некрашэвіч-Кароткая [10], І. Саверчанка і інш. Найбольш поўнае выданне арыгінальных твораў першадрукара было падрыхтавана А. Коршунавым у 1969-м і 1990-м гг. [11; 12]. У адной кнізе былі сабраныя асобныя пераклады твораў Францыска Скарыны, зробленыя І. Саверчанкам [9]. Таксама было

здзейснена факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Ф. Скарынам у 1517–1519 гг. [1; 2; 3].

Зборнік «Franciszek Skoryna z Połocka: życie i pisma» адкрываецца ўступным артыкулам «Русін на шляхах рэнесансавай Еўропы». А. Наумаў асвятляе жыццё, дзейнасць і творчасць Францыска Скарыны, арыентуючыся на працы як беларускіх, так і замежных вучоных. Другая частка змяшчае пераклады прадмоў да старазапаветных кніг, выдадзеных Францыскам Скарынам, рукапісныя прадмовы, якія прыпісваюцца першадрукару, пасляслоўі і надпісанні асобных раздзелаў Бібліі. Трэцяя частка ўключае пераклады прадмоў да новазапаветных кніг і пасляслоўі да іх. Усе прадмовы пададзены ў парадку размяшчэння адпаведных ім кніг у сучаснай Бібліі.

У адрозненне ад беларускіх, у польскім выданні пасля прадмовы да кнігі «Левіт» змешчана надпісанне (*streszczenie*) у вершаванай форме да 19 раздзела. Дадзены тэкст расійскі даследчык П. Уладзіміраў прыводзіў як «найбольш дапоўненае Скарынам» надпісанне раздзела ў параўнанні з Чэшскай Бібліяй 1506 г. [4, с. 128]. Таксама ў якасці твораў Францыска Скарыны пададзены надпісанні раздзелаў (*streszczenia rozdziałów*) да кнігі «Юдзіф» і кнігі «Руф», назвы раздзелаў (*tytuły rozdziałów*) з кнігі «Плач Ерамii», тлумачэнні першадрукара пасля 9 і 16 раздзелаў кнігі «Эсфір». Рукапісныя прадмовы, а менавіта «Прадмова да Чацвёртай кнігі Ездры» і «Прадмова да кнігі прарокаў», пра якія пісаў Я. Неміроўскі [7, с. 398–406], апублікаваны як творы, прыналежаць Францыску Скарыну. Польскі пераклад «Прадмовы да кнігі Псалтыр» спалучае ў сабе прадмовы 1517 і 1522 гг. Адзначым, што ўсе тытулы прадмоў да старазапаветных кніг пачынаюцца словам «*przedmowa*», новазапаветных — «*wprowadzenie*».

У чацвёртай частцы «Малая падарожная кніжка» (1522) польскай кнігі, акрамя «Акафіста Іаану Хрысціцелю» і «Акафіста імю Ісуса Хрыста», якія ўтрымліваюць акравершы і прысутнічаюць у выданні, падрыхтаваным А. Коршунавым, змешчаны асобныя фрагменты акафістаў, пасляслоўі да канонаў і акафістаў, а таксама малітвы пасля канонаў і акафістаў. У гэтай частцы адсутнічае пасхалія, прадмова да яе і агульная прадмова да «Малой падарожнай кніжкі». Заканчваецца польскае навуковае выданне пра Францыска Скарыну пасляслоўем М. Адамчык, слоўнікам, спісам ілюстрацый, якія ёсць у кнізе, і бібліяграфіяй.

Існуюць розныя падыходы да інтэрпрэтацыі пэўных складаных месцаў у творчай спадчыне першадрукара. У сувязі з гэтым цікава параўнаць, як дадзеныя месцы перакладзены на сучасныя польскую і беларускую мовы. Напрыклад, беларускі даследчык У. Кароткі лічыць, што словы «люд посполиты» павінны перакладацца на беларускую як «люд дзяржаўны», «грамадзяне», а выраз «рускыи словами, а словенским языком» — як «на рускай мове, для славянскіх народаў», дзе пад словам «руская» маецца на ўвазе старабеларуская мова [5, с. 55–56]. Звернем увагу на «Прадмову да кнігі Псалтыр».

Пераклад І. Будзько і Л. Ляўшун: *«І ўбачыўшы такую карысць у так малой кнізе, я, Францішак, Скарынін сын з Полацка, у лекарскіх навукх доктар, загадаў Псалтыр выдрукаваць рускімі літарамі на царкоўнаславянскай мове, перш за ўсё — ва ўшанаванне і пахвалу Бога, у Тройцы Адзінага, і Найчыстай Яго Маці Марыі, і ўсіх нябесных чыноў, і святых Божых, а таксама — на карысць паспалітага добрага з той, перад усім, прычыны, што мяне міласцівы Бог з гэтага народу на свет пусціў»* [6, с. 176].

Пераклад У. Кароткага і Ж. Некрашэвіч-Кароткай: *«І, бачачы столькі карысці ў такой малой кнізе, я, Францішак, Скарынаў сын з Полацка, у лекарскіх навукх доктар, загадаў друкаваць Псалтыр на рускай мове, для славянскіх народаў. Найперш — на ўшанаванне і пахвалу Богу, у Тройцы адзінаму, і Найчысцейшай яго Маці Марыі, і ўсім нябесным сонмам і святым Божым, а потым — на добрую грамадскую карысць, і, самае галоўнае, — з той прычыны, што мяне літасцівы Бог з гэтага народа на свет пусціў»* [10, с. 57].

Пераклад І. Саверчанкі: *«Ведаючы такія пажыткі ад гэтае кнігі, я, Францышак, Скарынаў сын з Полацка, у лекарскіх навукх доктар, загадаў “Псалтыр” ціснуці беларускімі словамі славянскае мовы. Найперш — для ўшанавання і хвалы Бога ў Тройцы Адзінага і Прачыстай Маці Яго Марыі, і ўсіх нябесных чыноў, і святых Божых. А таксама — для карысці паспалітага люду. І асабліва з тае прычыны, што мяне літасцівы Бог з гэтае мовы на свет пусціў»* [9, с. 34].

Пераклад А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчаковай: *«A widąc tak wielkie pożytki w tak malej księżce, ja, Franciszek Skorynin syn z grodu Połocka, doktor nauk medycznych, przykazalem Psalterz wytłoczyć językiem słowiańskim a ruskimi słowy, najpersz ku czci i chwale Boga w Troicy jedynego i przeczystej Jego Matki Maryi, i wszystkich mocy niebieskich, świętych mężów, a potem dla pożytku dobra pospolitego, a najbardziej z tej przyczyny, że mnie miłościwy Bóg z tego narodu na świat wydał»* [14, с. 93].

Аналіз паказвае, што слова «язык» у адным фрагменце перадаецца і як «język», і як «narod», а спрэчнае месца «рускымі словамі, а словенскім языком» як «językiem słowiańskim a ruskimi słowy». Слова «посполіты» перакладзена як «prospolity». У наступным фрагменце з «Прадмовы да кнігі Прытчаў Саламона», як адзначае У. Кароткі, Ф. Скарына, узяўшы за аснову 22-гі верш 7-га раздзела гэтай кнігі і змяніўшы напачатку пры перакладзе парадак слоў у ім, дапоўніў яго асобнымі словамі з 23 верша [10, с. 59].

Пераклад У. Кароткага і Ж. Некрашэвіч-Кароткай: *«Тады хвала і пашана невымерная праз моц яе, бо яна — маці ўсіх добрых спраў і настаўнік кожнаму добраму ўмельству. У ёй, сапраўды, ёсць дух разумнасці — святы, адзіны, разнастайны, дасціпны, сціплы, красамоўны, рухавы, беззаганны, праўдзiвы, салодкі, чысты, сталы, дабралюбны, які мае ў сабе ўсялякую прыгожую цнатлівасць»* [10, с. 59].

Пераклад І. Саверчанкі: *«Хвала і бясконцая пашана мудрасці! Яна — маці ўсіх спраў, настаўнік усякага добрага навыку! У ёй сапраўды ёсць дух — разумны, разважлівы, сціплы, даступны, рухомы, несапсаваны, сапраўдны,*

салодкі, чысты, сталы, дабrotлівы і ўсімі асатнімі добрымі цнотамі мудрасць надзелена!» [9, с. 41]

Пераклад А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчаковай: «*Chwała i cześć bezgraniczna jej mocy, gdyż ona jest matką wszystkich dobrych rzeczy i nauczycielką wszelkich dobrych umiejętności.*

Zaprawdę jest w niej święty duch rozumności, jedyny, różnorodny, rozsądny, skromny, wymowny, ruchliwy, niezeszecony, prawdziwy, słodki, czysty, stały, dobrotliwy i wszelką inną dobrą cnotę mający w sobie» [14, с. 97].

Адзначаная У. Кароткім цытата не вылучана ў двух прыведзеных перакладах. У наступным урыўку з «Прадмовы да кнігі Іова» У. Кароткі заўважае, што словы «пророки, иже глаголаша именем Господьним» не належаць Францыску Скарыну, а з'яўляюцца цытатай (Іакаў 5:10–11) [10, с. 58].

Пераклад У. Кароткага і Ж. Некрашэвіч-Кароткай: «*Піша святы Іакаў-апостал у сваім саборным пасланні, гаворачы: “Прыміце, брацці, прыклад цярплінасці, і шматпакутнасці, і скрухі ад прарокаў, якія прамаўлялі ў імя Госпада. Вось, мы ўслаўляем тых, якія папакутавалі. Вы чулі пра цярплінасць Іова і бачылі канец [жыцця яго] ад Госпада, бо Госпад літасцівы надзвычай і шчодры”*» [10, с. 58].

Пераклад І. Саверчанкі: «*Святы апостал Павел у сваім “Саборным пасланні” піша: “Браты, падрыхтуйцеся да пакутаў, цярпення і працы!” Прарокі, што прамаўлялі ад імя Госпада, зазначалі: “Шануем тых, хто вытрымаў выпрабаванні. Ведайце пра цярплінасць Іова. Ведайце, які шматміласцівы і шчодры Госпад!”*» [9, с. 35].

Пераклад А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчаковай: «*Pisze święty Jakub Apostoł w swoim liście powszechnym, mówiąc: Bierzcie przykład, bracia, znoszenia zła, cierplivej wytrwałości i trudów od proroków, którzy mówili w imieniu Pana. Błogosławimy tych, którzy wytrwali. O cierpliwości Hiobowej słyszeliście i koniec Pański widzieliście, gdyż litościwy jest Pan i miłosierny*» [14, с. 90].

У фрагменце польскага перакладу біблейскай цытата вылучана згодна з заўвагай У. Кароткага. Звернемся таксама і да вядомага ўрыўка з «Прадмовы да кнігі Юдзіф».

Пераклад У. Кароткага і Ж. Некрашэвіч-Кароткай: «*Як ад нараджэння звяры, што ходзяць па пустэчах, пазнаюць логавы свае; птушкі, што лятаюць у наветры, ведаюць гнёзды свае; рыбы, што плаваюць па моры і ў рэках, адчуваюць віры свае; пчолы і да іх падобныя бароняць вулі свае, — гэтак жа і людзі: дзе нарадзіліся і выхаваны з Божай волі, да таго месца любоў вялікую маюць*» [10, с. 58].

Пераклад І. Саверчанкі:

*Ад нараджэння звяры, што ў
нетрах блукаюць, —
ведаюць ямы свае!*

*Птушкі, наветра свідруючы, —
гнёзды свае не губляюць!*

Рыбы ў морах бурлівых –
 чуюць свой вір без памылкі!
 Пчолы і іншая жыўнасць —
 вулі бароняць заўжды!
 Гэтак і людзі: дзе нарадзіла іх маці,
 на шчасце ўскарміўшы, —
 Ласку да месца таго
 берагуць заўсягды! [9, с. 63–64]

Пераклад А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчаковай: «*Ponieważ z prawa natury zwierzęta żyjące w pustyni znają swoje jamy, ptaki latające w powietrzu rozpoznają swoje gniazda, rybę, pływającą po morzu i w rzekach wyczuwają swoje wiry, pszczoły i im podobne bronią swoich uli — tak też i ludzie, gdzie się urodzili i wychowani zostali po bożemu, do tego miejsca wielkie umiłowanie mają*» [14, с. 84–85].

Дадзены ўрывак перакладзены на польскую мову як праявічны тэкст.

Такім чынам, кніга «Franciszek Skoryna z Połocka: życie i pisma» пад рэдакцыяй А. Наумава і М. Вальчак-Мікалайчаковай з’яўляецца адметным выданнем, якое змяшчае даволі поўны збор навуковых перакладаў твораў Францыска Скарыны на польскую мову, у тым ліку твораў, якія не ўключаліся ў беларускія выданні творчай спадчыны першадрукара. Разам з тым, праблемы складаных месцаў у прадмовах Францыска Скарыны вырашаны пры перакладзе на польскую мову ў кожнай сітуацыі па-рознаму.

Літаратура

1. Біблія: факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Ф. Скарынаю ў 1517–1519 гадах: у 3 т. — Мінск: БелСЭ, 1990–1991. — Т. 1. — 830 с.
2. Біблія: факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Ф. Скарынаю ў 1517–1519 гадах: у 3 т. — Мінск: БелСЭ, 1990–1991. — Т. 2. — 807 с.
3. Біблія: факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Ф. Скарынаю ў 1517–1519 гадах: у 3 т. — Мінск: БелСЭ, 1990–1991. — Т. 3. — 782 с.
4. Владимиров, П. В. Доктор Франциск Скорина: (Его переводы, печатные издания и язык) / П. В. Владимиров. — СПб.: Тип. Академии Наук, 1888. — 351 с.
5. Кароткі, У. Г. Вытокі беларускай кніжнай культуры эпохі Рэнесансу (X клас) / У. Г. Кароткі // Беларуская мова і літаратура. — 2005. — № 2 — С. 53–56.
6. Літаратура XI–XVI стагоддзяў / уклад. і камент. А. У. Бразгунова, І. У. Будзько, Л. В. Ляўшун; прадм. У. В. Гніламёдава; навук. рэд. В. А. Чамярыцкі. — Мінск: Мастацкая літаратура, 2011. — 765 с. — (Залатая калекцыя беларускай літаратуры; т. 1).
7. Немировский, Е. Л. Франциск Скорина: Жизнь и деятельность белорусского просветителя / Е. Л. Немировский. — Минск: Мастацкая літаратура, 1990. — 597 с.
8. Селицкий, Ф. Франциск Скорина в польской науке / Ф. Селицкий // Советское славяноведение. — 1990. — № 5. — С. 27–36.
9. Скарына, Ф. Выбраныя творы / Ф. Скарына; уклад, прадмова, пер. на бел. мову І. В. Саверчанкі. — Мінск: Бел. навука, 2008. — 110 с.
10. Скарына, Ф. Прадмова да Псалтыра (у скарачэнні); Прадмова да ўсёй Бібліі... (урыўкі); Прадмова... да кнігі ўдавы Іудзіф (урыўкі); Прадмова да кнігі Іоў (урыўкі); Прадмова да прытчаў наймудрэйшага Саламона... (урыўкі) (пераклад са старабеларускай мовы) / пер. на бел. мову У. Г. Кароткага і Ж. В. Некрашэвіч-Кароткай // Беларуская мова і літаратура. — 2005. — № 2. — С. 56–59.

11. Скарына, Ф. Прадмовы і пасляслоўі / Ф. Скарына. — Мінск: Навука і тэхніка, 1969. — 237 с.
12. Скарына, Ф. Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія / Ф. Скарына / уступ. арт, падрыхт. тэкстаў, камент., слоўнік А. Ф. Коршунава, паказальнікі А. Ф. Коршунава, А. В. Чамярыцкага. — Мінск: Навука і тэхніка, 1990. — С. 207.
13. Старабеларуская літаратура XI–XVIII стст.: хрэстаматыя / уклад., прадм. Г. Тварановіч, А. Саковіч. — Беласток: Выдавецтва ўніверсітэта ў Беластоку, 2004. — 772 с.
14. Franciszek Skoryna z Połocka: Życie i pisma / pod red. A. Naumowa i M. Walczak–Mikołajczakowej. — Gniezno: Wydawnictwo Fundacji Collegium Europaeum Gnesnense, 2007. — 232 с.
15. Sielicki, F. Wybór tekstów z folkloru białoruskiego i literatury starobiałoruskiej / F. Sielicki. — Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993. — 41 с.

Иван Давиденко (Бердянск)

ПУБЛИЙ ОВИДИЙ НАЗОН В ЛИТЕРАТУРЕ ВОСТОЧНЫХ СЛАВЯН: ИМАГОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В условиях интенсивного диалога культур и последствий глобализации имагологические исследования звучат как императив современной гуманитарной науки. Познание «Своего» и «Чужого» в наиболее общем смысле позволяет отдельной нации не раствориться в этническом конгломерате, отделить приписываемые ментальные наслоения от генетически достоверного культурного кода и таким образом сохранить свою идентичность.

Являясь мультидисциплинарной специализацией сравнительного литературоведения, имагология (от латинского слова *imago* — образ) активно использует методологический инструментарий компаративистики, но стратегические цели, которые она ставит перед собой, несколько иные. Показательны с этой точки зрения размышления В. А. Хорева: «Изучая образ другого народа в текстах культуры, имагология ставит своей задачей выявить истинные и ложные представления о жизни других народов, характер и типологию стереотипов и предубеждений, существующих в общественном сознании, их происхождение и развитие, их историческую изменчивость и детерминированность, их общественную роль, “обмен” стереотипами и представлениями между художественным образом и языком повседневной жизни» [10, с. 64]. Непосредственным предметом анализа имагологии могут становиться также имиджи иностранцев в национальных литературах. Будучи по своей природе и структуре интегрированными, они, как подчеркивает Д. С. Наливайко, не остаются константными [5, с. 5]. В таком случае имагология изучает особенности рецепции образа Другого, концентрируясь на морфологии национальных вариантов его понимания.

Вышеизложенные положения абсолютно обоснованно могут быть экстраполированы на изучение древнеримского поэта Овидия, личность которого вот уже две тысячи лет приковывает к себе внимание ученых всего мира. Примечательно, что колоссальный интерес к антику вызван не только творчеством, а и перипетиями его судьбы.